

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»	
Кафедра «Клиникаға кіріспе»			75/11
«Қалыпты қан мен лимфа» дисциплинасы бойынша дәріс кешені			

ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән:	«Қалыпты қан мен лимфа»
Пән коды:	KKL 2210
ББ шифры мен атауы:	6B10115 «Медицина»
Оқу сағаты/кредит көлемі:	7 сағат (0,5 кредит)
Оқу курсы мен семестрі:	2 курс, 3 семестр
Дәріс (сағат саны):	1 сағат.

Шымкент, 2024

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		044 – 75/11
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		

Дәріс кешені «Қалыпты қан мен лимфа» пәнінің жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленген және кафедра мәжілісінде талқыланды

Хаттама № 11 «30» 05 2024 ж.

Кафедра меңгерушісінің м.а.

О.А.Ермолаева

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		044 – 75/11

№ 1 дәріс

1. Тақырыбы. Қан жалпы сипаттама. Қанды зерттеу әдістері. Лимфа жүйесі, оның қызметі. Лимфа түйіндері. Лимфа түйіндерін пальпациялау.

2. Мақсаты: Білім алушыларды қанды зерттеу әдістерімен, лимфа жүйесімен және функциясымен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Қан және оның компоненттері. Қан компоненттерін зерттеу әдістері

Қан күрделі құрамды сұйықтық-плазма, суспензиялы формалық элементтер эритроциттер (RBC), лейкоциттер (WBC) және тромбоциттер (PLT) тұрады. Қан коагуляциясы кезінде тромб бөлінгеннен кейін сарысулы сұйықтық қалады. Қанның формалық элементтерінде сандық және сапалық зерттеу әдістерінде жалпы клиникалық қан анализі кең таралған: гемоглобин концентрациясын, түс көрсеткішін, эритроциттердің, лейкоциттердің құрамын, лейкоциттердің формуласын анықтау, қан жасушаларының морфологиялық көрінісінің ерекшеліктерін сипаттау, эритроциттердің шөгу жылдамдығын бағалайды. Ретикулоциттер мен тромбоциттер саны анықтайды. Стационарлық науқастардың барлығына және амбулаториялық көрсеткіштерге сәйкес зерттеу әдісін жүргізеді. Ақпарат жеткіліксіз болғанда гемоглобин, лейкоциттер және тұну жылдамдығын ("үштік") анықтаумен шектеледі.

Қан алу және қанды зерттеу. Таңертең аш қарынға немесе 1 сағаттан кейін жеңіл таңғы астан кейін зерттеу ұсынылады. Пациенттің саусағынан, тамырдан, құлақ ұшынан және жаңа туған нәрестелердің өкшесінен қан алып жалпы клиникалық талдау жүргізеді. Физикалық және психикалық стресстен соң, дәрі - дәрмектерді қолданған соң, көктамыр мен бұлшықет ішіне енгізгенде, рентген сәулесінен және физиотерапиялық процедуралардан кейін қан алмайды. Шұғыл жағдайларда бұл ережелер ескерілмейді.

Капиллярлық қан алу

1 – саусақты, соңғы фалангасының жұмсақ жерінен, 2 – құлақтың сырғалығынан, 3 – жаңа туған нәрестелерде өкшесі мен бас бармағынан - капиллярлық қан пункциясымен жүргізіледі. Қанды терең 3-4 мм тереңдікте алынады. Қабынған немесе зақымдалған аймақтан қан алуға болмайды. Пункция орны суық және цианотикалық болса, алдын-ала массаж немесе аяқ-қолды жылы суға салу арқылы жылытады. Тері 70 % этил спиртімен өңдеп, екпені салынады. Бірінші тамшыны мақта тампонымен сүртіп, жеңіл басып қан тамшыларының қажетті мөлшерде жиналады. Панченковтың жеке стерильді капиллярына саусақ бетінен қан алынады.

Лимфоцитопоз жүйесі мен лимфа тамырларының бойында антиденелер түзілетін лимфа түйіндері. Денедің 600-700 лимфа түйіндері бар, көп мөлшері мезентерияда (200-500), өкпенің тамырында (50-60), аксиларлы шұңқырда (8-37). Лимфа түйіндерінің салмағы 500-1000г құрайды, ол дене салмағының шамамен 1% сәйкес. Лимфа түйіндерінің ұзындығы 1-ден 22 мм-ге жуылады. Лимфа түйіндері тері мен бұлшықеттер арасындағы дәнекер тінінде және ірі қан тамырларының бойында орналасады. Лимфа түйіндері тегіс бұлшық етті дәнекер тінді капсуласы оның жиырылуы мен сұйықтығының қозғалуына мүмкіндік береді. Лимфа түйінінің паренхимасы кортикалді және миы қабаттан тұрады.

Лимфа түйіндері ішкі мүшелерге лимфа висцеральды бөлігіне ағып, париетальды немесе соматикалық қуыс қабырғасы деп аталады. Ішкі мүшелер мен аяқ-қолдардан лимфаны қабылдайтын аралас лимфа түйіндері деп аталады. Лимфа түйіндері 25 жасқа дейін өседі, 50 жастан кейін лимфа түйіндерінің саны азайып, ұсақ лимфа түйіндері

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		044 – 75/11
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		

атрофияланады, кейбір лимфа түйіндері бірі біріне жақын орналасып, нәтижесінде егде жастағы адамдарда үлкен лимфа түйіндері басымдау болады. Лимфа түйіндері лимфоцитопоздік, барьерлік – фильтрациялық, иммунологиялық қызметін орындайды. Жалпы қарау, негізгі перифериялық лимфа түйіндеріне пальпация жасау, ішкі мезентериялды (ішектік лимфа түйіндері) анықтау физикалық зерттеуге жатады. Желке, құлақарты, құлақ маңы, төменгі жақ асты, иек асты, мойын, қолтық асты, шынтақ, тізе асты ойықтарында, шап аймақтарында лимфа түйіндерінің ең көп жиналатын жерлерін зерттейді. Лимфа түйіннің көлеміне, лимфа үстіндегі тері түсіне, тері асты лимфа түйіннің тұтастығы (фистула мен тыртық) назар аударып тексеріп көреміз. Дені сау адамда лимфа түйіндерінің көп жиналған жерін тексергенде, борпылдақ тері астында терең орналасқандықтан олардың контурын анықталмайды. Лимфа түйіндерінің түсі біркелкі, тері мен тері асты шашақтың, қызаруы және тұтастығының бұзылуы анықталмайды.

Лимфа түйіндерін зерттеу әдісі.

Сау адамда лимфа түйіндері анықталмайды және пальпацияланбайды. Тұрғындар арасында тіс ауруларының (кариес, периодонтит, пародонтоз) кең таралуына байланысты, төменгі жақ асты лимфа түйіндерін қиындықсыз пальпацияланады, майда лимфа түйіндерін аяқтың жарақаттар салдарынан пальпациямен анықталады, шаптағы кішкентай лимфа түйіндері (мөлшері бұршақтай) пальпацияланады. Кейбір авторлардың пікірінше: «бір ғана ұсақ қолтық асты лимфа түйіні диагностикалық белгі болмайды» дейді

Лимфа түйіндерін тексеріп қарау мен пальпация арқылы зерттеу жүзеге асырылады.

Лимфа түйіндерінің өлшемін тары дәнімен, жасымықпен, ұсақ (орташа, үлкен) бұршақпен, фундукпен, көгершін жұмыртқасымен, жаңғақпен, тауық жұмыртқасымен, яғни дөңгелек заттардың мөлшерімен салыстырып пальпациялайды.

Лимфа түйіндерінің саны, консистенциясы (жұмсақтау, серпімді, тығыз); қозғалғыштығы, пальпация кезіндегі ауырсыну (қабыну белгісі), бір-бірімен конгломераттармен және қоршаған ортаның дәнекерлі тіндермен жабысқан, қоршаған тері асты тіндердің ісінуі және қасындағы терінің гиперемиясы, свищ жолдарының пайда болады. Лимфа түйіндерінде саусақтардың ұштарын сәл бүгіп, (әдетте екі қолдың екінші - бесінші саусақтары), мұқият, абайлап, жеңіл, сырғымалы қозғалыспен (лимфа түйіндері арқылы "домалақтау" сияқты) пальпация жүргізеді.

Лимфа түйіндерін пальпациялау белгілі бір ретпен жүзеге асырылады. Алдымен желке сүйегіне жабысқан мойын бұлшық еттеріне жанасқан желке лимфа түйіндерін құлақ арты лимфа түйіндерін құлақ ұшының мастоидтық самай сүйек өсіндісін пальпациялайды. Құлақ асты безі аймағында құлақ асты лимфа түйіндері пальпацияланады.

Төменгі жақ лимфа (жақ асты) түйіндерінің ұлғаюы ауыз қуысының әртүрлі қабыну процессінде ұлғаяды, төменгі жақ шайнау бұлшық етінің артында тері асты шашақты тініде (пальпация кезінде осы лимфа түйіндері төменгі жаққа жанасқан) орналасқан. Қол саусақтарын иектің артқы жағынан алға қарай ортаңғы сызығына қарай жылжыту арқылы иек лимфа түйіндерін анықтайды.

Алдыңғы мойын және бүйір мойын лимфа түйіндері беткей лимфа түйіндері сияқты пальпацияланады және көкірек бұғана бұлшық етінің алдыңғы және артқы шетіне сәйкес келеді. Ұзақ уақыт мойын лимфа түйіндерінің ұлғайып, туберкулезді лимфаденит,

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		044 – 75/11
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		

лимфогрануломатоз, лимфолейкоз кезінде айтарлықтай өлшемі ұлғайып пальпацияланады.

Созылмалы тонзиллитпен ауыратын науқастарда көкірек бұғана бұлшық етінің ұсақ тығыз тізбек тәрізді лимфа түйіндері анықталады.

Қолтық асты лимфа түйіндерін пальпациялау үшін науқас қолын бір жаққа қарай көтереді. Қол саусақтарын пальпация кезінде қолтыққа терең енгізіп, содан кейін науқас қолын бастапқы қалыпқа келтіреді, осы кезде пациент денесін қатты қыспау керек

Сүт безі қатерлі ісігінің метастаздарында және қолдардың қабыну процестерінде қолтық асты лимфа түйіндерінің ұлғаюы байқалады.

Науқастың зерттелетін қолының білектен төменгі үштен бірін өз қолымен ұстап, оны шынтақ буынына тік немесе доғал бұрышпен бүгіп, шынтақ лимфа түйіндерін пальпациялайды. Екінші қолдың көрсетілген және ортаңғы саусақтары сырғымалы қозғалыстармен sulci bicipiti medialis иық эпикондилінің дәл үстінде сезіледі.

Шап лимфа түйіндері үшбұрышының аймағында (fossa inguinalis) пупарт байламына қатысты көлденең бағытта сезіледі.

Аяқтың тізе буынында тік бұрышта бүгілген тізе ойық шұңқырда тізе қатты тірекке лимфа түйіндері пальпацияланады.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер:

1. Клиникаға кіріспе. Том 1 [Мәтін] :оқулық / С. М. Кабиева [ж.б.] ; ҚР денсаулықсақтау және әлеуметтік даму министрлігі. ҚММУ. - Алматы :Эверо, 2016. - 287 б. с
2. Каркабаева, А. Д. Клиникаға кіріспе-2. 1 -бөлім [Мәтін] :оқуқұралы / А. Д. Каркабаева, Н. Н. Теляева. - Астана : [б. и.], 2017. - 152 бет. с.Каркабаева, А. Д. Клиникаға кіріспе-2. II-бөлім [Мәтін] :оқуқұралы / А. Д. Каркабаева, Н. Н. Теляева. - [Б. м.] : Астана, 2017. - 208 бет. с
3. Каркабаева, А. Д. Клиникаға кіріспе-2. II-бөлім [Мәтін] :оқуқұралы / А. Д. Каркабаева, Н. Н. Теляева. - [Б. м.] : Астана, 2017. - 208 бет. с
4. Толекова, С. З. Клиникаға кіріспе [Мәтін] :оқу құралы / С. З. Толекова. - Қарағанды : ЖК "Ақнұр", 2013. - 244 бет. с
5. Теляева, Н. Н. Введение в клинику -2. Ч. 1 [Текст] : учеб. пособие / Н. Н. Теляева, А. Д. Каркабаева. - Астана : [б. и.], 2017. - 214 с.
6. Теляева, Н. Н. Введение в клинику -2. Ч. II [Текст] : учеб. пособие / Н. Н. Теляева, А. Д. Каркабаева. - Астана : [б. и.], 2017. - 210 с
7. Кабиева, С. М. Введение в клинику. Т. 1. [Текст] : учебник / С. М. Кабиева. - Алматы :Эверо, 2016. - 304 с
8. Курноскина В. П. Пациенттің клиникалық жағдайын бағалау : оқу құралы / В. П. Курноскина, Д. К. Жүнісова. - Қарағанда : Medet Group , 2020. - 224 бет

Қосымша әдебиеттер:

1. Алпысова А. Р. Ауруханаға дейінгі кезеңде жедел көмек көрсету алгоритмдері = Алгоритмы оказания неотложной помощи на догоспитальном этапе : оқу құралы / А. Р. Алпысова, Н. В. Молодовская ; ҚР Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігі. - Қарағанда : АҚНҰР, 2019. - 120 б. с.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		044 – 75/11
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		

2. Қаныбеков А. Жедел медициналық жәрдем : оқу құралы / А. Қаныбеков. - 2-ші бас. - Караганды : АҚНҰР, 2017. - 266 бет. с.
3. Аяпов К. Модернизация сестринского образования Казахстана : сб. / К. Аяпов. - 2-е изд., перераб. - [б. м.] : New book, 2022. - 220 с.
4. Kabiyeve, S. Introduction in clinic. Volume 1 [Текст] : textbook / S. Kabiyeve. - Almaty : "Evero" , 2016. - 263 p.
5. Hammer , Gary D. Pathophysiology of Disease: An Introduction to Clinical Medicine / Gary D. Hammer . - 7nd ed. - New York : Mg Graw Hill. Education, 2014. - 762 p.
6. Пациенттерді оқыту : оқу құралы / Д. К. Жүнісова [және т. б.]. - Қарағанды : АҚНҰР, 2020. - 104 бет
7. Методы клинических лабораторных исследований : к изучению дисциплины / ред. В. С. Камышников. - 6-е изд. перераб. - М. : Медпресс-информ, 2013. - 736 с.
8. Даулетбаев Д.А. Мейірбике манипуляциясы алгоритмдері (стандарттары) Эверо-2024

Электронды оқулықтар:

1. Датхаев, У. М. Коммуникативные навыки [Электронный ресурс] : учебник / У. М. Датхаев, М. А. Асимов, Г. Ж. Умурзахова . - Электрон. текстовые дан.(5,21 МБ). - Алматы : Эверо, 2016. - 256 с. эл. опт. диск (CD-ROM)
2. Асимов, А. А. Коммуникативтік дағдылар [Электронный ресурс] : оқулық / М. А. Асимов, А. А. Сұлтанбеков . - Электрон. текстовые дан.(7,30МБ). - Алматы : Эверо, 2016. - 260 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).
3. Адилова, Л. М. Мейіргердің манипуляциялық әрекетінің алгоритмдері [Электронный ресурс] : оқу құралы = Алгоритмы сестринских манипуляций : учеб. пособие - М. : "Литтерра", 2016. - 248б.
4. Коммуникативтік дағдылар. Коммуникативные навыки. Communication skills. Алматы, ТОО “Эверо”, 118
https://www.elib.kz/ru/search/read_book/601/
5. Дәрігер мамандығына кіріспе. Клиника, құқық, этика және коммуникация негіздері. Асимов М.А., Оразбакова Г.О., Мадалиева С.Х., Багиярова Ф.А., 2017/
<https://aknurpress.kz/reader/web/1545>
6. Жедел медициналық жәрдем Қаныбеков А. , 2017 <https://aknurpress.kz/reader/web/1346>
7. Диагностика және жедел медициналық көмек көрсету алгоритмі / algorithm of diagnosis and emergency care Алпысова А.Р. , 2015 <https://aknurpress.kz/reader/web/1348>
8. Арынгазин, К.Ш., Мажимова, М.Б.
Первая доврачебная помощь при несчастных случаях : Учебно-методическое пособие. / Сост. К. Ш. Арынгазин. - Павлодар: Кереку, 2013. - 73 с. <http://rmebrk.kz/book/68579>
9. S. Kabiyeve Introduction in clinic: Textbook, volume I. – Almaty: 2020 – 263 p. https://elib.kz/ru/search/read_book/324/
10. Кабиева С.М. Введение в клинику: Учебник. Том I./С.М. Кабиева.- Алматы: Эверо, 2020. –304 с https://www.elib.kz/ru/search/read_book/316/

Электронды ресурстары:

1. Электронная библиотека ЮКМА - <https://e-lib.skma.edu.kz/genres>
2. Республиканская межвузовская электронная библиотека (РМЭБ) – <http://rmebrk.kz/>
3. Цифровая библиотека «Aknurpress» - <https://www.aknurpress.kz/>

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Кафедра «Клиникаға кіріспе»		044 – 75/11
«Қалыпты ас қорыту және эндокриндік жүйелер» дисциплинасы бойынша дәріс кешені		

4. Электронная библиотека «Эпиграф» - <http://www.elib.kz/>
5. Эпиграф - портал мультимедийных учебников <https://mbook.kz/ru/index/>
6. ЭБС IPR SMART <https://www.iprbookshop.ru/auth>
7. Информационно-правовая система «Заң» - <https://zan.kz/ru>
8. Cochrane Library - <https://www.cochranelibrary.com/>

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Қан туралы түсінік
2. Анализін талдау үшін қан алу әдісі
3. Лимфа түйіндерінің қызметі.
4. Лимфа түйіндерінің орналасуын атаңыз.